

Arjen rakentajat, yhteiskunnalliset osallistujat, kulttuurin neuvottelijat

Tekstiilikäsitöiden tekeminen naisten toimijuuden kanavana

Riikka Mylly

Elämme tekstiilikäsitöiden tekemisen kulta-aikaa, joka on alkanut 2000-luvun alkuvuosina ja jonka korona-aika on nostanut uuteen huippuunsa. Tämä on ymmärrettävää, sillä käsitöiden tekeminen koetaan monin tavoin hyvinvointia lisääväksi harrastukseksi. Samalla se tarjoaa tauon arkeen ja sen velvoitteisiin. Lisäksi käsitöiden tekemisen kautta vaikutetaan yhteiskuntaan ja sen sukupuolittuneisiin käytänteisiin. Tällaisena se tarjoaa oivan väylän sille yksilön moninaiselle toiminnalle, joka on tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena.

Tutkimusten mukaan käsitöiden tekeminen tuottaa mielihyvää ja nautintoa sekä vahvistaa psyykkistä hyvinvointia. Sillä on myös yhteys mielihyvän kokemiseen ja elämänlaadun paranemiseen. (Pöllänen 2015a; 2015b; Pöllänen & Voutilainen 2018; Pöllänen & Weissmann-Hanski 2020; Riley, Corkhill & Morris

2013.) Käsitöiden tekemisen kautta naiset ilmaisevat identiteettiään ja luovutetaan (Johnson & Wilson 2005; Martindale & McKinney 2018; Riley 2008). Sosiaalinen kanssakäyminen, joka on merkittävä osa nykyistä käsityöilmiötä, tarjoaa mahdollisuuden sosiaalisiin suhteisiin ja kohtaamiseen (Kouhia 2012;

Macfarlane & Maidment 2009; Maidment & Macfarlane 2011; Minahan & Wolfram Cox 2007; Pöllänen & Voutilainen 2018; Rauhala 2019).

Käsitöiden tekeminen mahdollistaa myös yhteiskunnallisen toiminnan. Erityisesti tämä tapahtuu muille hyvän tekemisen (King 2001; Vyas 2019) sekä

kulutuskriittisyyden ja kestävämmän elämäntavan tukemisen (Stannard & Sanders 2015) kautta. Käsitöiden tekeminen tarjoaa areenan uudenlaisen naisuuden ja feminismin toteuttamiselle (Fields 2014; Kelly 2014; Stalp 2015). Tätä tukee käsitöiden siirtyminen kodeista julkiseen tilaan (Kelly 2014; Minahan & Wolfram Cox 2007). Lisäksi naiset ottavat kantaa julkiseen ja poliittiseen keskusteluun *craftivismin* eli julkista ja poliittista keskustelua kommentoivien käsitöiden keinoin (Farinosi & Fortunati 2018; Garber 2013; Greer 2014).

Käsitöiden tekeminen on yhteydessä myös perinteeseen ja sen siirtymiseen. Käsitöiden tekemisen taito on usein aiemmilta sukupolvilta opittua ja sen mukana siirtyy suomalaista kulttuuria ja arvostetuiksi nähtyjä asioita (Myllys 2020a; Pöllänen & Voutilainen 2018, 9). Näitä ovat esimerkiksi monet perinteiseen suomalaiseen naiseuteen kuuluneet ihanteet, kuten tarkkuus, järjestys ja kärsivällisyys (Kokko 2007, 95; Marjanen 2014, 58, 60). Käsitöiden tekeminen on mahdollistanut joutilaan ajan hyödyntämisen ja se on viestinyt työtehtävyydestä ja ahkeruudesta (Apo 1999, 15–16; Heikkinen 1997, 65, 70). Tekstiilikäsitöiden tekeminen on Suomessa perinteisesti nähty naisille kuuluvaksi perustaidoksi, jolla on palveltu perhettä ja yhteiskuntaa (Garber 2002, 137;

Marjanen 2014; Rauhala 2019, 167). Tätä on vahvistanut myös käsityöopetus (Marjanen 2014). Tekstiilikäsitöiden tekeminen näyttäytykin vahvasti naitapaisena, naiseutta sosiaalisena rakenteena rakentavana toimintana (Jokinen 2004, 6).

Yhteiskunnallinen toiminta, perinne sekä käsitöiden tekemiseen liittyvät sosiaaliset suhteet ja niiden tuottama mielihyvä ja hyvinvointi liittyvät kaikki yksilön toimintaan ja sen mahdollisuuksiin. Näin ne tulevat lähelle toimijuudesta käytyä akateemista keskustelua. Tätä on sivuttu myös käsityötutkimuksessa (Kouhia 2015a; 2015b; Macfarlane & Maidment 2009; Mayne 2016; Pöllänen 2015; Pöllänen & Voutilainen 2018), vaikka tutkimuksissa ei suoraan tukeuduta toimijuuteen liittyvään teoreettiseen pohdintaan. Myöskään toimijuuden luonnetta ja sen erilaisia ulottuvuuksia ei tutkimuksissa analysoida tarkemmin. Tässä artikkelissa tarkastelen näitä lähemmin. Arkeen sijoittuvana toimintana käsitöiden tekeminen nostaa esiin arjen, vapaa-ajan ja toimijuuden suhteet. Lisäksi vapaa-ajan toimijuutta käsittelevä tutkimus muistuttaa, että naisten vapaa-ajan toiminta on sekä naisia vapauttavaa että heidän toimijuuttaan rajoittavaa (Raisborough 2006; Raisborough & Bhatti 2007; Shaw 2001; 1994). Yhtä aikaa se-

kä perinteisiä malleja mukanaan kantavana että yksilön hyvinvointia ja yhteiskunnallista osallistumista tukevana toimena käsitöiden tekeminen tuo kiinnostavan näkökulman tähän dynamiikkaan.

Kuten edeltä käy ilmi, käsitöiden tekemisen ja toimijuuden suhde on monin tavoin mielenkiintoinen teema. Sitä ei kuitenkaan ole aiemmin syvällisesti tutkittu nimenomaan toimijuuteen liittyvän teoreettisen keskustelun näkökulmasta. Tuohon teemaan pureudun tässä artikkelissa, jossa tutkin, millaisia toimijuuden ulottuvuuksia tekstiilikäsitöiden tekemisessä on.

Toimijuus tutkimuksen näkökulmana

Toimijuus viittaa yksilön kykyyn tehdä valintoja ja toimia tietoisesti ja tavoitteellisesti niiden toteuttamiseksi. Tämä edellyttää valtaa ja vapautta sekä kykyä niiden käyttämiseen. (Barker 2012, 241; Giddens 1984, 5–13; Honkasalo 2013, 46; Kim 2003, 41–42.) Toimijuus toteutuu aina suhteessa rakenteisiin, jotka rajoittavat ja estävät toimijuuden toteutumista (Fuchs 2001, 24–25; Heiskala 2000, 13–14). Toisaalta yksilö toiminnallaan myös vaikuttaa rakenteisiin: toimijuus ei toteudu ainoastaan rakenteiden asettamissa rajoissa, vaan sen kautta rajoja myös määritellään uudelleen ja

muutetaan (Giddens 1984).

Artikkelissa toimijuutta tarkastellaan erityisesti arjen kontekstissa, sillä käsitöitä tehdään pääosin arjessa. Arkea ja tekstiilikäsitöiden tekemistä yhdistää myös niiden molempien kiinnittymisen naiseen (Jokinen 2005, 158; Kokko 2009). Arkinen toiminta on kuitenkin usein ohitettu toimijuutta tarkasteltaessa (Jokinen 2016, 86). Antropologi Marja-Liisa Honkasalo (2013; 2006) kutsuu arjen toimintaa pieneksi ja minimaaliseksi toimijuudeksi, jota leimaa huolenpitotehtävien toisteisuus, totunnaistuminen ja sietäminen. Yksi arjen sietämisen muodoista on käsitöiden tekeminen (Myllys 2020b). Toisaalta käsitöiden tekemisen kautta naiset myös kurottavat arjen ulkopuolelle: se on yhä enenevässä määrin itse valittu vapaa-ajan harrastus, joka ei kuulu vain kodin seinien sisäpuolelle (Kelly 2014). Käsitöiden tekemisen kautta voidaan tarkastella arjen monia ulottuvuuksia ja niissä tapahtuvaa toimijuutta.

Koska tekstiilikäsitöiden tekeminen on naistapaista toimintaa, joka kantaa mukanaan suomalaisen naiseuteen liittyviä kulttuurisia malleja (Kokko 2007; Myllys 2020a), esille nousee myös kysymys perinteestä ja sen suhteesta toimijuuteen. Perinne on yhteisön piirissä hyväksytyjä käytäntöjä, kasaantuneita kokemuksia ja noudatettavia normeja

(Talve 2012, 412). Kysymys on siis erilaisista kulttuurisista malleista, käytänteistä ja arvoista, joihin myös toimijuus on aina sidottu (Honkasalo 2013, 43). Näiden suhdetta toimijuuteen voi tarkastella erilaisista näkökulmista. Perinteen ja kulttuuristen mallien voi nähdä kuuluvan osaksi niitä rakenteita, jotka rajoittavat yksilön toimijuutta (Giddens 1984, 181–182; Keskitalo-Foley 2008, 85–86, 88). Toisaalta perinnettä on mahdollista tarkastella toimijuuden osana ja mahdollistajana (Emirbayer & Mische 1998, 975; Jyrkämä 2008, 195). Tätä käsitöiden tekemisen, perinteen, vallitsevien kulttuuristen mallien ja toimijuuden moninaista suhdetta analysoin tässä tutkimuksessa.

Tässä tutkimuksessa ymmärrän toimijuuden yksilön vapaaseen valintaan perustuvaksi toiminnaksi, joka tapahtuu rakenteen luomissa rajoissa ja joka samalla muokkaa ja muuttaa rakennetta. Nojaan myös Honkasalon (2013; 2006) ajatukseen pienestä ja minimaalisesta enemmänkin arjen sietämisestä, kuin sosiaalista todellisuutta muuttavana näyttäytyvästä toimijuudesta. Toimijuus tapahtuu aina jossain kulttuurisessa todellisuudessa, joka voi toimia niin toimijuuden osana ja mahdollistajana kuin sitä rajaavana rakenteena.

Kaikki edellä mainitut toimijuuden ulottuvuudet – sen arkisuus ja sietämi-

nen, mutta myös rakenteita muuttava voima ja sen suhde perinteeseen ja kulttuuriin – ovat läsnä lappilaisten naisten toimijuutta tutkineen Seija Keskitalo-Foleyn (2008) toimijuuden kolmijaosassa. Keskitalo-Foleyn (mt., 88) mukaan naisten toimijuudet jäsenyivät kansalaistoimijuudeksi, diskursiiviseksi toimijuudeksi ja arkiseksi toimijuudeksi. Näiden kaikkien tavoitteena on sukupuoli-järjestyksen haastaminen ja muuttaminen. Kansalaistoimijuus suuntautuu yhteisöön ja yhteiskuntaan ja sitä leimaa tietoinen tiettyyn päämäärään pyrkiminen. Diskursiivinen toimijuus kohdistuu kulttuuriin ja se tulkitsee ja luo uusia kulttuurisia käsityksiä. Se ei kuitenkaan välttämättä ole yhtä päämäärätietoista kuin kansalaistoimijuus. Arkinen toimijuus puolestaan sijoittuu arkeen ja se toteutuu arjen pienten eleiden ja toisteisuuden kautta. Näin se on läheisesti yhteydessä Honkasalon arjen minimaaliseen toimijuuteen. Toisin kuin Keskitalo-Foleyn arkinen toimijuus, Honkasalon (2006, 111, 115) minimaalinen toimijuus ei kuitenkaan automaattisesti pidä sisällään sosiaalisten rakenteiden tai sukupuoli-järjestyksen haastamista. Toimijuudet ovat limittäisiä ja liittyvät läheisesti toisiinsa, sillä yhteiskunta, kulttuuri ja arki eivät ole toisistaan irrallisia saarekkeitä (Keskitalo-Foley 2008, 88). Keskitalo-Foleyn lähestymistapa lisät-

tynä Honkasalon huomioilla arjen minimaalisesta toimijuudesta tarjoaa erinomaisten lähtökohdan tekstiilikäsitöiden tekemiseen liittyvien toimijuuden ulottuvuuksien analysointiin.

Havainnointi ja haastattelut toimijuuden tutkimisen välineinä

Tässä tutkimuksessa käsitöiden tekemiseen liittyviä toimijuuden ulottuvuuksia tarkastellaan naisten näkökulmasta. Tekstiilikäsitöiden tekeminen on nais-tapaista toimintaa, jonka sukupuolituneisuutta myös suomalainen kouluopetus on pitkään pitänyt yllä (Marjanen 2014). Vaikka 2010-luvulla opetuksessa on siirrytty kaikille yhteiseen käsitöiden opetukseen (Opetushallitus 2015), tähän tutkimukseen osallistuneet naiset ovat vanhan, pitkälti sukupuolen mukaan jaetun käsityöopetuksen lapsia. Tämä todellisuus on läsnä myös koulu-luokkien ulkopuolella: huolimatta siitä, että viime aikoina myös miehet ovat lisääntyvässä määrin tarttuneet tekstiil-töihin, sukupuolituneisuus leimaa edelleen niin käsitöiden tekemistä kuin muuta vapaa-ajan toimintaa (Bittman & Wajcman 2000; Kelly 2014; Pöllänen 2013). Tämä vaikuttaa tutkimukseeni kahdella tavalla: tutkimuksen keskityminen naisiin on käytännöllistä, sillä käsitöiden tekemisen sukupuolitunei-

suudesta johtuen tutkimieni ryhmien jäsenistö koostui ainoastaan naisista. Toisaalta naistapaisuutensa vuoksi tekstiilikäsitöiden tekeminen kantaa mukanaan ja linkittyy sellaisiin sukupuolituneisiin rakenteisiin, jotka vaikuttavat juuri naisten toimijuuden mahdollisuuksiin.

Koska havainnointi mahdollistaa käsityökulttuurin tarkastelemisen sisältä päin (Fields 2014; Kelly 2014), tämän tutkimuksen aineisto koostuu vuoden mittaisesta havainnointijaksosta sekä kuudestatoista haastattelusta. Tammi-kuusta joulukuuhun 2016 havainnoin neljän pääkaupunkiseudulle sijoittuneen käsityöryhmän tapaamisia. Ryhmistä kaksi teki käsitöitä hyväntekeväisyteen ja kaksi ei; kaksi ryhmistä oli kirkollisia, kahdella taas ei ollut mitään kirkollista viitekehystä. Tämän nelijaon taustalla on kaksi tekijää. Hyväntekeväisyteen tekevät ryhmät valikoituivat mukaan, koska hyvän tekeminen muille on tärkeä osa käsitöiden tekemisen merkittävyyttä (King 2001; Vyas 2019). Kirkolliset ryhmät puolestaan ovat mukana tutkimukseni otoksessa, sillä kirkolliset käsityöpiirit ovat perinteisesti olleet suomalaisille naisille tärkeitä käsitöiden tekemisen paikkoja (Voittosaari 1994). Tutkimukseni osoitti, että ne ovat voimissaan vielä tänäkin päivänä ja keräävät mukaansa myös nuorempia naisia.

Havainnointi oli osallistuvaa

(Dwyer & Buckle 2009) ja tein samaa, mitä kunkin ryhmän osallistujat tekivät. Yleensä tämä oli neulomista. Havainnointini aikana kiinnitin huomiota erilaisiin keskusteluissa esiin nousseisiin teemoihin ja käsitöiden tekemiseen liittyviin merkityksiin sekä ryhmän vuoro-vaikutukseen ja toimintaan. Hyvin pian havainnointijaksoni alun jälkeen huomasin, että käsitöiden tekemiseen liittyviä sisältöjä ja merkityksiä harvoin sanallistettiin tapaamisissa: enemmänkin käsitöiden tekeminen oli juuri sitä – tekemistä. Tämä nostaa esiin kysymyksen käsitöiden tekemiseen liittyvästä toimijuudesta: millaisia merkityksiä käsitöiden tekemiseen liittyvä toimintaa saa ja kuinka sitä olisi mielekästä tulkita.

Havainnoinnin loputtua aloitin haastattelut. Havainnointijaksone aikana olin seurannut useita keskusteluja ja myös osallistunut osaan niistä. Näiden keskustelujen perusteella pyysin haastateltavakseni naisia, jotka olivat sanoneet tai toimineet tavalla, josta halusin kuulla enemmän. Halusin myös, että haastattelemani naiset muodostaisivat mahdollisimman moninaisen kokonaisuuden ja eroaisivat toisistaan muun muassa iän, koulutuksen ja sosiaalisten suhteiden (ei ainoastaan yhdestä ystäväporukasta) suhteen. Kaikki naiset kuuluivat kuitenkin sellaisiin yhteiskunnallisiin ryhmiin, joilla toimijuuden mahdollisuudet ovat

verrattain laajat ja taloudellinen tilanne vakaa. Haastattelin joka ryhmästä neljää naista, jolloin haastatteluja oli yhteensä kuusitoista. Haastattelut naiset olivat noin 40–70-vuotiaita jakaantuen tasaisesti eri vuosikymmenille. He edustivat sekä ylempää että alempaa koulutustasoa ja asuivat kaikki pääkaupunkiseudulla. Tässä artikkelissa kutsun haastattelemani naisia pseudonyymeillä, jotka on valittu kunkin syntymävuosikymmen yleisimpien naisten nimien joukosta. Haastattelut olivat avoimia: jokainen niistä piti sisällään pääosin samat kysymykset, mutta keskustelu kulki vapaasti eteenpäin. Yksi haastattelun kuudesta kysymyksestä koski sitä, kuinka haastattelemani naiset käsitöiden tekemisen näkivät ja mitä se heille merkitsi. Havainnointiaineiston lisäksi tämän artikkelin aineisto koostuu tuohon haastattelukysymykseeni saamista vastauksista.

Tutkimuksen analyysi oli teoriaohjaavaa: alustava analyysini oli aineistolähtöistä, josta jatkoin teoriapohjaiseen analyysiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97). Haastattelukysymysten osalta aloitin analyysin aineistolähtöisesti koodaamalla naisten vastaukset ja ryhmittelemällä ne suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Tätä jatkoin niin kauan, kunnes aineistoni alakategoriat – käsitöiden tekemisen tuoma oma aika, tila ja mielihyvä, käsitöiden tekeminen hyöty-

nä, vaatteiden korjaamiseen liittyvät sisällöt, muille hyvän tekeminen, sosiaaliset suhteet sekä käsityötaitoon liittyvät teemat – tulivat esiin. (Elo & Kyngäs 2008, 109–111.) Havainnointimateriaalia puolestaan tarkastelin ryhmäkohtaisesti. Analyysi osoitti, että kaikilla ryhmillä oli selkeä, tapaamisesta toiseen kantava teema, joka oli yhteydessä siihen, millaista toimintaa ryhmässä harjoitettiin ja kuinka tuon toiminnan merkitys nähtiin. Näitä olivat käsitöiden tekeminen hyvää mieltä tuottavana vapaa-ajan harrastuksena, vaatteiden korjaaminen, muille hyväntekeminen ja yhteiskuntaan vaikuttaminen, jotka ovat tämän analyysin alakategoriat. Erityisesti vaatteiden korjaamiseen ja yhteiskuntaan vaikuttamiseen liittyvä havainnointimateriaali asettui mielenkiintoiseen dialogiin naisten oman sanoituksen kanssa ja artikkelissani keskustelutan näitä keskenään.

Aineiston lopullinen analyysi oli teorialähtöistä. Tällöin tarkastelin aineistolähtöisen analyysin tuottamia alakategorioita Keskitalo-Foleyn toimijuuden tasoja – arkeen, kulttuuriin ja yhteiskuntaan suuntautuva toimijuus – seuraten. Tämä kolmijako muodostaa myös artikkelin tuloslukujen rungon. Alakategoriat puolestaan kulkevat tuloslukujen sisällä seuraavasti: arkeen suuntautuva toimijuus pitää sisällään käsitöiden tekemisen

tuoman oma ajan, tilan ja mielihyvän sekä hyötyyn liittyvät näkökohdat; yhteiskuntaan suuntautuva toimijuus koostuu vaatteiden korjaamiseen liittyvistä kysymyksistä, muille hyvän tekemisestä ja sosiaalisista suhteista; kulttuuriin suuntautuva toimijuus puolestaan keskittyy käsityötaitoon liittyviin teemoihin. Näin analyysi tulee lähelle alun perin filosofi Charles S. Peircen kehittämää abduktiivisen päättelyn logiikkaa, jossa aineisto ja teoria ovat vuoropuhelussa keskenään (esim. Tavory & Timmermans 2014, 4–5). Kuten Keskitalo-Foleyn jäsenyyksessä, myös minun tuloksissani erilaiset toimijuudet limittyvät keskenään ja ovat harvoin selvärajaisesti erotettavissa toisistaan. Seuraavaksi lähdän tarkastelemaan niitä toimijuuden ulottuvuuksia, joita analyysini paljasti.

Arjessa vaikuttava toimijuus

Käsitöiden tekemiseen liittyvä toiminta suuntautuu usein arkeen. Käsitöiden tekeminen tuo naisille mahdollisuuden omaan aikaan ja tilaan arjen keskellä. Tätä tutkimani naiset arvostivat korkealle. Tuo tila saattoi olla mielen sisäistä: ”[käsitöiden tekeminen] merkitsee mulle omaa rauhaa, se jotenkii tosiaan antaa mulle luvan olla jossakin, ett minuu ei häiritä” (Leena 70 v.). Joskus se taas oli hyvin konkreettista: ”mä istun koto-

na, mull on oma pieni työhuone, niin istun siellä koneen ääressä, kuuntelen joutain radio-ohjelmaa kuulokkeilla. Mä eristän itseni ympäröivästä maailmasta.” (Pirjo 63 v.)

Omaan aikaan ja tilaan kiinnittyvät myös käsitöiden tekemiseen liittyvät mielihyvän, nautinnon ja itsensä toteuttamisen kokemukset, kuten käsitöiden tekemisen tuoma mahdollisuus rauhoittumiseen ja rentoutumiseen. Tarve niihin nousi usein arjen ja työelämän velvoitteista. Näiden keskellä käsitöiden tekeminen antoi voimia, oli vastapaino työlle, auttoi unohtamaan hektisen arjen ja mahdollisti palautuminen: ”se et pystyy keskittyä tommoseen työhön [käsitöt], ni kyl se toimii samal tavalla kuin joku lenkki, missä on pakko keskittyä siihen, et pystyy muut ajatukset jättää hetkeks ulkopuolelle” (Kristiina 39 v.). Tämä todetaan myös aiemmissä käsityötutkimuksissa (esim. Pöllänen & Voutilainen 2018, 7–8). Käsitöiden tekeminen lisäsi toimintakykyä myös muilla elämän alueilla. Näin tapahtui huolimatta lapsiperhevaiheesta naisille kasautuvasta hoivavastuusta. Työikäisille naisille käsitöiden tekeminen näyttäytyikin arjen ratkaisuna, jonka kautta he tuovat arkeensa tilaa ja kokemuksia, jotka mahdollistavat heidän toimintansa myös muussa elämässä. Eläkeikäisten naisten kokemus on erilainen: heille

käsitöiden tekemiseen paneutuminen oli usein mahdollista vasta raskaan työelämän jäätyä taakse. Voikin kysyä, missä määrin käsitöiden tekeminen näyttäytyy heille yhtenä arjen suorituksista omaehtoisen, palautumista edistävän toiminnan sijaan (vrt. Heikkinen 1997, 65, 70).

Oman ajan ottaminen käsitöitä tekemällä ei ollut itsestään selvää myöskään työikäisille naisille. Erityisesti tämä näkyi niiden naisten kohdalla, joilla oli hoivattavia lapsia. Alakoulu- ja päiväkotikäisten lasten äitinä Susanna (38 v.) pohti: ”ku mä mietin sitä, et hankkisinko nyt sen saumurin, ni kyl mä sit suoraan mietin lapsii, et se aika on kyl lapsilt pois, ku äiti jotain ompelee”. Naiset joutuivat pohtimaan sitä, missä määrin ja milloin heidän on mahdollista laittaa oma aika ja tila perheen tarpeiden edelle (myös Pöllänen & Voutilainen 2018, 6). Tämä kuvaa hyvin hoivan sukupuolittuneisuutta (DeVault 1994; Sihto ym. 2018). Toisaalta Maria (40 v.), jonka lapset olivat alakouluikäisiä, kuvasi kuinka ”ku muuten arki on aika stressaavaa ja kiireistä, niin se kyl aika lailla unohtuu sitte ku keskittyy ompelemaan, vaikka se olis partiomerkki siihen partiopaitaan”. Oman tilan ja ajan ottaminen on siis mahdollista myös arkisten perheeseen liittyvien askareiden lomassa ja niihin liittyneenä.

Honkasalon (2006) mukaan arjessa tapahtuva toimijuus on usein pientä ja minimaalista eikä sen tavoitteena ole sosiaalinen muutos vaan arjen sietäminen. Toimijuus toteutuu arjessa huolenpito-tehtävien kautta. Tällaisia ovat ne perheeseen liittyvät askareet ja hoiva, joita käsitöitä tekemällä toteutetaan. Käsitöiden tekeminen mahdollistaa kuitenkin myös arjen huolenpito-tehtävistä irrottautumisen: käsitöiden tekemisen tarjoaman oman ajan ja tilan kautta naisten on mahdollista leikata itsensä ainakin hetkellisesti irti arjen pyöryksestä ja perheidensä tarpeiden täyttämisestä. Susannan pohdinta kuvaa erinomaisesti tätä hoivan ja oman ajan välistä jännitettä: käsitöitä tekevän äidin aika on pois perheeltä. Ottamalla omaa aikaa käsitöiden tekemiseen naiset eivät ainoastaan siedä arkea; he tekevät myös aktiivisia tekoja, jotka haastavat sukupuolittuneita hoivan malleja.

Käsitöiden tekemisen mielihyvää ja nautintoa painottava puhe haastaa myös suomalaisen käsitöiden tekemiseen liitettyjä työteliäisyyden ja ahkeruuden ideaaleja (Heikkinen 1997, 65, 70). Keskittymällä omaan hyvinvointiin ja nautintoon naiset kommentoivat tuota kulttuurista normia ja asettautuvat siitä irralleen. Heidän toimintansa luo uusia naiseuden malleja, joissa itseen ja omaan hyvinvointiin keskittyminen tulee sal-

litummaksi (myös Turney 2009, 40). Samalla naiset haastavat niitä arkeen ja hoivaan liittyviä tapaisuuksia, jotka osaltaan pitävät yllä sukupuolijärjestystä (vrt. Jokinen 2005, 46–47; Julkunen 2010, 16–17). Keskitalo-Foleyn (2008, 88) ajattelussa perinteisen sukupuolijärjestelmän problematisoiminen on tärkeä osa arjen toimijuutta. Käsitöiden tekemisen tuoma oma aika, tila ja mielihyvä tarjoavat tähän yhden konkreettisen mahdollisuuden.

Oman ajan ja tilan ottamisen lisäksi arkeen kiinnittyvät erilaiset käsitöiden tekemiseen liitetyt hyödyn, hyödyllisyyden ja hyödyllisenä olemisen sisällöt. Vahvimmin ne tulivat esiin Annikin (71 v.) haastattelussa, jossa hyödyn ja hyödyllisyyden teemat toistuivat usein.

No tietysti se, että saa käsillään jotain aikaiseksi. Sehän se on. Että pystyy tekemään. Ja tietysti tää näin, jos tekee johonkin hyväntekeväisyyteen tai tämmöiseen niin se on taas ihan oma merkityksensä. Että siinä myös kokee, voiko sanoa, että tarpeelliseksi tai miten sen voi kuvata. Ainakin hyödyks, niin, hyödyks, muille myös.

Annikin kertomuksessa tärkeässä osassa olivat käsitöiden tekemisen tuomat aikaansaamisen ja itsensä tarpeelliseksi tuntemisen kokemukset. Ne hän summasi sanalla hyöty. Samasta puhui myös

Tuula (70 v.): ”kyllähän se antaa paljon, se käsitöiden tekeminen. Että jotenki tuntee itsensä tärkeeks, ettei ole laiska, niin se [naurahtelua].” ”Ennen vanhaan tää oli naisen osa”, hän myös jatkoi. Ajattelusaan naiset liittyvät läheisesti suomalaiseen käsityöperinteeseen, jossa ahkeruus ja hyödyllinen ajankäyttö ovat olleet merkittävässä osassa (Heikkinen 1997, 65, 70; Simpanen 2003, 8).

Kysymys hyödyllisyyden ja toimijuuden suhteesta on monitahoinen. Arjen huolenpitotehtävien kautta toteutuessaan (Honkasalo 2006, 116) arjen toimijuus pitää usein sisällään hyödyn ja tarpeellisuuden teemoja ja kokemuksia. Sukupuolentutkija Eeva Jokinen (2005, 51–55) kuitenkin muistuttaa kiitollisuustaloudesta, joka pitää yllä arjessa näkyviä sukupuolittuneita tapoja ja rakenteita. Toiminnan, joka motivoituu naiseen kohdistuvista muille hyödyllisenä ja tarpeellisenä olemisen malleista ja painotuksista, voi nähdä ruokkivan tätä. Voidaan myös pohtia, miten hyödyn ja tarpeellisenä olemisen mallien ja normien kautta motivoituvaa toimintaa suhteutuu autonomiaan ja vapauteen, jotka myös nähdään merkityksellisiksi toimijuudessa (Barker 2012, 240; Kim 2003, 41–42). Toisaalta toimijuus on aina myös sosiaalisesti rakentunutta, eikä kukaan lopulta täysin irrallaan niistä kollektiivisista ajattelun ja toiminnan rakenteista,

joita myös perinne edustaa (Emirbayer & Mische 1998, 973; Jyrkämä 2008, 196). Tärkeää on tarkastella sitä, kuinka yksilö käyttää olemassa olevia ajatusmalleja ja perinteitä omassa toiminnassaan. Tämä jää toimijuuden analyysisä usein piiloon. (Emirbayer & Mische 1998, 975.)

Naiset puhuvat käsitöiden tekemisen hyödyllisyydestä pitkälti kokemusten ja tunteiden kautta. Kysymys ei siis viime kädessä ole käsitöiden tekemisen itsensä hyödyllisyydestä, vaan siitä kokemuksesta tai tarpeesta, jonka se käsitöitä tekevissä naisissa tyydyttää. Yksi mahdollisuus tarkastella tätä on tulkita sanoitus sisäistetyksi perinteisten mallien toistamiseksi. Tällöin nimenomaan hyödyllisyyteen ja tarpeellisuuteen liittyvien mallien toistaminen tuottaa kokemuksen tärkeydestä ja jopa mielihyvää. Toisaalta Honkasalo (2013) muistuttaa, että toimijuuden rationaalisuutta ja tietoisuutta valintaa korostettaessa tunteet, kokemus ja ruumiillisuus jäävät lapsipuolen asemaan. Hän näkee, että hyvään elämään liittyvät käsitykset ja niihin sisältyvät arvojen kautta muotoutuvat normit ohjaavat erityisesti minimaalista toimijuutta (Honkasalo 2006, 116). Ajatus tietynlaisesta hyvästä elämästä ja siihen kuuluvista arvoista heijastuu myös siitä hyötynpuheesta, jonka kautta naiset käsitöiden tekemistään sanoittavat.

Hyödyn ja hyödyllisyyden kokemukset pitävät perinteen seuraamisen lisäksi sisällään arkeen suuntautuvaa toimijutta. Se on kuitenkin erilaista kuin se perinteistä sukupuolijärjestystä suoraan haastava toimijuus, joka liittyy käsitöiden tekemisen mahdollistamaan omaan aikaan, tilaan ja mielihyvään. Ikäsidonnainen ero näkyy myös tässä: siinä missä työikäiset naiset haastavat sukupuolijärjestystä arkea ja sen kiireitä käsitöihin pakenemalla, eläkeikäisten naisten kertomuksissa esiin nousee tarpeellisuuden ja hyödyllisyyden kokemusten kautta rakentuvan yhteiskunnallisen äitiyden ajatus (vrt. Lempiäinen 2002, 30, 33). Ikä onkin yksi niistä yhteiskunnallisista rakenteista, jotka vaikuttavat käsitöiden tekemiseen liittyvään toimijuuteen (vrt. Jyrkämä 2008, 194). Samalla erilaiset kokemukset kuvastavat käsitöiden tekemisen muutosta suorittamisesta omaehtoiseksi harrastukseksi. Tätä myös erilaisen suhtautumisen arkeen, työelämään ja niistä palautumiseen voi nähdä heijastavan.

Yhteiskunnallinen toimijuus

Arjen lisäksi käsitöiden tekemiseen liittyy toimintaa, jolla on yhteiskunnallisia ulottuvuuksia. Näistä yksi on vaatteiden korjaaminen. Sen arvostus näkyi erityisesti ryhmässä, jonka käsityöt koostui-

vat pitkälti lasten tai muiden perheenjäsenten korjattavista vaatteista. Kuten olen havainnointimuistiinpanoihini (20.11.2016) kirjoittanut: ”Leimallista on, että ryhmässä korjataan paljon vaatteita: ommellaan nappeja, korjataan vaatteita jne.” Ei ole kaukaa haettavaa, että näin toimiessaan naiset toisintavat naisen ja perheenäidin perinteistä mallia perheen arkipäivän tarpeista huolehtijana (DeVault 1994). Tätä ei myöskään ryhmän keskusteluissa problematisoitu, vaikka perinteisiä sukupuolirooleja ja niihin liittyviä toimintatapoja keskustelussa osin haastettiin. Havainnoinnin perusteella vaikutti siltä, että naiset ottivat oman roolinsa vaatteiden korjaajana itsestään selvästi ja annettuna, sitä enempää kyseenalaistamatta.

Haastattelut kuitenkin haastoivat tämän vaikutelman. Ne osoittivat, että hyvän perheenäidin roolin toisintamisen sijaan vaatteiden korjaaminen oli ryhmän naisille tietoinen ideologinen valinta, jonka pontimena oli ekologinen ajattelu ja siitä nouseva kierrätyksen ja uusiokäytön arvostus. Tämä tulee esille esimerkiksi Kristiinan kertomuksessa: ”Sitä korjaushommaa varmaan tekee useampi [tuttava], se on noiden lasten kans, koska ne hajoo niinku kerrasta ja sitte se tuntuu niin älyttömältä laittaa [pois]. – – Mut kylhän se nyt silti on iso juttu, jos ihan täysin käyttökelponen vaa-

te jää käyttämättä jonku pikkujutun takia.” Naisten ajattelun ja toiminnan voi nähdä kritiikkinä nykyiselle vaatteiden nopeaan kiertoon perustuvalla kulutuskulttuurille: tärkeää on vaatteiden pitkä käyttöikä ja poisheittäminen minimoimalla. Näihin vaikutetaan vaatteita korjaamalla.

Vaatteiden korjaamista korostamalla naiset liittyvät hyvin ajankohtaiseen käsityöilmioon, sillä Taitoliitto (2020) on julistanut parsimisen ja paikkauksen vuoden 2021 käsityötekniikaksi. Motiivi teon taustalla on yhteiskunnallinen: halu vaikuttaa vaatteiden eliniän pidentymiseen ja niiden hiilijalanjäljen pienentämiseen. Käsityötutkimuksessa tällaiseen ajatteluun viitataan kestäväenä käsityönä, joka pitää sisällään käsitöiden tekemiseen liittyvän toiminnan (kuten korjaustaidon), tuotteen ja sen elinkaaren sekä aineettoman käsityön ja käsitöiden tekemisen yhteiskunnalliset ulottuvuudet (Väänänen 2020). Vaatteiden korjaaminen edustaa hyvin tätä systeemistä kokonaisuutta: se on yhteiskunnallisesti motivoitunutta toimintaa, jonka tavoitteena on vaikuttaa tuotteen elinkaareen ja maapallon ekologisen kantokyvyn kohenemiseen. Näin se on myös esimerkki ekologisesti kädenjäljestä, jolla tuotetaan ilmastohyötyjä ja pienennetään hiilijalanjälkeä (Guillaume ym. 2020). Tällaista toiminta-

taa Keskitalo-Foley (2008, 88) kutsuu yhteiskunnan muuttamiseen tähtääväksi kansalaistoimijuudeksi.

Samalla vaatteiden korjaaminen on edelleen pitkälti kotiin sijoittuva naisten tehtävä: kuten havainnoimassani ryhmässä, korjattavina ovat usein perheen vaatteet, joista nainen vapaa-ajallaan palkattomasti huolehtii. Tällöin korjaamisen kautta toteutuva yhteiskunnallinen toimijuus on läheisesti yhteydessä hoivaan ja naisen hoivarooliin. Tällaista toimintaa on vaikea nähdä sukupuolijärjestystä haastavana.

Sukupuolentutkija Kirsti Lempiäisen (2002, 30, 33) mukaan hoiva ja äitiys määrittävätkin naista myös yhteiskunnallisesti. Voi pohtia, missä määrin vaatteiden korjaaminen vahvistaa tätä kaksoisroolia: naisen vastuulle kuuluu niin perheen kuin yhteiskunnan ja koko maailman hoitaminen. Toimijuuden ja kulttuuristen mallien suhdetta tarkasteltaessa on kuitenkin tärkeää, kuinka yksilö itse näitä malleja ja normeja tulkitsee ja käyttää (Emirbayer & Mische 1998, 975). Tähän tutkimukseen osallistuneille naisille vaatteiden korjaamisen viimekätisenä tarkoituksena ei ole perheen tarpeista huolehtiminen, vaan osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun ekologisesta kädenjäljestä ja maapallon tulevaisuudesta. Tällöin naistapaisesta hoivasta tulee väylä aktiiviseen yhteis-

kunnalliseen vaikuttamiseen ja maailman muuttamiseen.

Vaatteiden korjaamisen lisäksi yhteiskuntaan suuntautuu myös toiminta, jossa tehdään muille hyvää. Tämä oli tärkeää tutkimilleni naisille: ”tietysti tää puoli, mitä me [ryhmässä] ollaan tehty, ku meillä on vuosia ollu näitä hyväntekeväisyyskohteita, niin jollain tavalla tuntuu hyvältä pystyä tekemään edes vähän jotain hyvää toisille” (Pirjo). Annikille puolestaan ”jos tekee johonkin hyväntekeväisyyteen tai tämmöiseen, niin se on taas ihan oma merkityksensä. Että siinä myös kokee – – tarpeelliseksi.”

Toimijuuden näkökulmasta tarkasteltuna hyväntekeväisyyteen osallistuminen asettuu yhteiskunnallisen toiminnan alueelle, sillä siinä toiminta suuntautuu usein laajasti yksilön sosiaaliseen ympäristöön ja yhteiskuntaan. Näin hyväntekeväisyyskäsitteitä nähdään myös käsityökirjallisuudessa (Turney 2009, 40). Tällöin kyse on kansalais-toimijuudesta: yhteisestä, tavoitteellisesta toiminnasta yhteisön ja yhteiskunnan muuttamiseksi (Keskitalo-Foley 2008, 88). Erityisen selvästi tämä näkyi ryhmässä, johon Pirjo kuului ja jonka tavoitteena oli yhteiskunnallisiin teemoihin vaikuttaminen. Samalla samoin kuin vaatteiden korjaamisen, myös muille hyvän tekemisen voi nähdä yhteiskunnallisen äitiyden ja hoivan muotona (Lem-

piäinen 2002, 30, 33). Tähän Annikin kokemuksen tarpeellisuudesta olemisesta voi nähdä viittaavan.

Keskitalo-Foley (2008, 79) näkee yhteisten asioiden hoitamisen ja kansalaisuuden olevan keskeisiä feministisessä, sukupuolirakenteita murtavassa toimijuudessa. Samalla hän kritisoi kansalaisuuskäsitteiden sukupuolettomuutta. Yhteiskunnallisen toiminnan ja sukupuolen ristiriita tulee esille myös tässä tutkimuksessa. Jos feministisen toimijuuden tavoitteena on sukupuolittuneiden rakenteiden ja sukupuolijärjestyksen haastaminen ja muuttaminen (mt., 79–80, 88), kuinka se suhteutuu yhteiskunnalliseen toimintaan, jonka ponttimena ovat nuo samat rakenteet ja sukupuolittuneet mallit? Yhden mahdollisen vastauksen kysymykseen tuo sosiologi Anthony Giddensin (1984) ajatus toimijuudesta yksilön ja rakenteiden vuorovaikutuksena. Tällöin yksilön toiminta ei määrity vain rakenteiden kautta, vaan yksilö myös toiminnallaan muuttaa rakenteita. Tämän voi nähdä koskevan myös sukupuolijärjestystä. Sukupuolentutkija Lois McNayn (2003, 143) mukaan naisten toiminta muuttaa väistämättä myös niitä sukupuolittuneita kulttuurisia malleja, jotka heidän toiminnassaan vaikuttavat. Näin kysymys toiminnan motiivista asettuu suurempaan mittakaavaan: yhteiskunnallinen

toiminta voi olla vaikuttavaa riippumatta tekijöistä, jotka motivoivat yksilön toimintaa. Voi kuitenkin kysyä, kuinka päämäärätietoista tällainen toiminta on (vrt. Keskitalo-Foley 2008, 88).

Yhteiskuntaan suuntautuvan toimijuuden näkökulmasta kiinnostavaa on myös käsitöiden tekemiseen liittyvä sosiaalisuus. Suhteet muihin käsitöitä teeviin ihmisiin nähtiin merkittäviksi tutkimukseen osallistuneiden naisten keskuudessa. Jo tämä itsessään on toimijuuden näkökulmasta tärkeää, sillä toimijuus rakentuu sosiaalisesti suhteena ja suhteessa muihin ihmisiin (Emirbayer & Mische 1998, 973; Jyrkämä 2008, 196). Feministinen käsityökirjallisuus menee kuitenkin vielä pidemmälle: juuri käsitöiden tekemiseen liittyvien sosiaalisten suhteiden nähdään haastavan yhteiskuntien sukupuolittuneita rakenteita ja tarjoavan mahdollisuuden vertaistukeen ja jakamiseen. Tämä tapahtuu erityisesti silloin, kun perinteisesti kotona tapahtunut toimi viedään maskuliiniseksi miellettyyn julkiseen tilaan. (Kelly 2014, 140–142; Minahan & Wolfram Cox 2007, 6–7.)

Näin oli myös tässä tutkimuksessa, jossa kaksi ryhmistä tapasi kahviloissa eri puolella pääkaupunkiseutua. Toisessa näistä ryhmistä päätös julkisessa tilassa toimimisesta oli erityisen tietoinen ja sillä ”haluttiin nimenomaan tehdä sitä,

että tehdään se neulominen näkyväks. Että lähetään tänne kaupungin kahviloihin, että tää on ihan varteenotettavaa hommaa, että kyllä tätä voi julkisestikin tehdä, että ei vain kodin pimeissä nurkissa” (Pirjo). Ryhmän tapaamiset tarjosivat tilan myös kansalaisaktiivisuuden toteuttamiseen: yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen oli kirjattu ryhmän toimintalinjaukseen ja vuosittain naiset valitsivat arvonsa mukaisen hyväntekeväisyyskohteen, jonka työtä he ryhmässä tekemälleen käsitöillä tukivat. Yhteiskunnallinen eetos ja sukupuolijärjestyksen pohdinta vaikutti olevan osa monen ryhmän toimintaan osallistuneen naisen ajatusmaailmaa ja se tuli esiin ryhmän keskusteluissa: ”siellä on paljon tietynlaista yhteiskunnallisuutta ja feminismiä – monet hyvin tiedostavia, aktiivisia, kulttuuria kuluttavia ja itsenäisiä” olin kirjoittanut muistiinpanoihini 20.10.2016.

Samanmielisiä ihmisiä yhteen koovat käsityöryhmät tarjoavatkin arenan, jossa niin käsitöiden tekemiseen kuin yhteiskuntaan liittyviä sukupuolittuneita rakenteita tiedostavat ihmiset voivat tavata ja organisoida toimintaansa ja näin vaikuttaa maailmaan. Samalla he käsitöiden tekemisen kautta toimivat tavoitteellisesti sukupuolijärjestyksen haastamiseksi. Tämä on myös Keskitalo-Foleyn (2008, 88) yhteis-

kuntaan suuntautuvan kansalaistoimijuus-käsitteen ytimessä.

Kulttuuria neuvotteleva toimijuus

Naiset reflektoivat myös suhdettaan käsityötaitoon liittyvään kulttuuriperintöön ja sen toimijuutta tukeviin ja sitä estäviin elementteihin. Taito on merkittävä käsitöiden tekemisen ulottuvuus, sillä käsitöiden tekeminen vaatii aina jonkunlaista taitoa. Käsityötaitoon ja taitavuuteen liittyy myös kulttuurisia malleja ja taitavaa naista on perinteisesti arvotettu korkealle (Apo 1999, 15–16; Rantanen 2000, 21). Samalla taito ja osaaminen voidaan nähdä toimijuuden yhdeksi ulottuvuudeksi (Jyrkämä 2008, 195).

Kaikki haastattelemani naiset eivät kokeneet itsenään hyviksi käsityöntekijöiksi. ”Mun täytyy sanoa, et mä oon ehkä sen verran heikko tekee käsitöitä” kertoi esimerkiksi Kristiina. Omaksi mittariksensa hän asetti isoäitinsä, joka oli taitava käsitöiden tekijä. Kristiina kuitenkin halusi ylläpitää jonkunlaisia peruskäsityötaitoja. Tähän vaikutti erityisesti isoäidin malli ja suvun vahva käsityöosaamisen perinne: ”mun mummi varmaan kääntys haudassaan, jos näkis, et mä en yhtään enää selvi käsitöistä. Et kyl se varmaan kokis sen aika oudoks, että

niin lyhyes ajassa niin suuri muutos ois tapahtunu.” Aiempien sukupolvien viesti siitä, että käsitöiden tekemisen taito on osa hyvää naiseutta, kaikuu siis tässäkin ajassa.

Heikoksi koettu käsityötaito vaikutti myös siihen, kuinka naiset näkivät omat toiminnan mahdollisuutensa. Sosiologi Tuula Gordonin (2005, 119–120) mukaan toimijuuden tunne ja tunto ovat tärkeä osa yksilön toimijuutta. Tätä heijastaa myös vaativaa asiantuntijatyötä tekevän Susannan pohdinta: ”Sit mä myös mietin, et mul on ehkä vähän joku hahmotushäiriö, et mun on vaikee hahmottaa asioit kolmiulotteisesti. Siis ei haittaa mua arjessa juuri mitenkään, mut esimerkiks siin ompelussa, et jos ne ohjeet ei oo tosi hyvät, ni mun voi olla vaikee hahmottaa, et miten nää, minne nää nyt menee.” Susannan kertomus osoittaa, kuinka heikko käsityötaito voidaan liittää omiin puutteisiin. Näin se yhtyy kokemukseen, jossa käsitöiden tekemiseen liittyvät epäonnistumiset ja osaamattomuus ovat yksilöstä ja hänen ominaisuuksistaan johtuvia (Heikkinen 1997, 67–68). Samalla osaamattomuuteen liittyvä puhe vahvistaa käsitöiden tekemiseen perinteisesti liitettyjä kulttuurisia ja sukupuoleen sidottuja malleja: siinä missä käsitöiden tekemisen taito tuo arvostusta ja näkyvyyttä, sen puute on häpeällistä (Kokko 2007, 100–101).

Käsityötaitoon liittyvät pohdinnat kuuluivat myös hyvän käsityötaidon omaavien naisten puheissa. Näin oli esimerkiksi silloin, kun Annikki kertoi, kuinka ”jotkut kokee sukan tekemisen [vaikeaksi]. Eihän kaikki osaa edes tehdä sukkaa, eikä se mikään, enkä mä sano, että se on häpeäks kellekään. Jokainen tekee, mitä tykkää.”

Annikin sanoituksessa mielenkiintoista on sen asettama kaksoisvalotus käsitöiden tekemisen osaamiseen ja osaamattomuuteen: hän näkee, ettei käsitöiden tekemisen vaikeus tai osaamattomuus ole kenellekään häpeäksi. Toisaalta hän kuitenkin puheessaan sivuaa myös osaamattomuuden tuottamaa häpeää, vaikka ei itse ajatukseen liitykkään. Tässä hän osuu yhteen suomalaisen käsityökulttuurin keskeisistä teemoista: juuri sukan tekemisen taito muodostaa yhden suomalaisen naiseuden kulmakivistä (Kokko 2007, 105–106). Puhe sukan tekemiseen liittyvästä osaamisesta tai osaamattomuudesta kantaa mukanaan syviä kulttuurisia kerroksia.

Käsityötaitoon liittyvien kokemusten ja arvostusten kohdalla herää kysymys, missä määrin kulttuurisista malleista nouseva käsityötaitoon ja käsitöiden tekemiseen kohdistuva paine on läsnä käsitöiden tekemisessä ja mikä on sen suhde toimijuuteen. Ikäänntyneiden ihmisten toimijuutta tutkinut Jyrki

Jyrkämä (2008, 195) näkee, että muiden elementtien ohella toimijuuteen kuuluu täytymisen ulottuvuus, joka pitää sisälleen sosiaaliset, normatiiviset ja moraaliset esteet, pakot ja rajoitukset. Huonoon käsityötaitoon liittyvät kokemukset näyttävät tulevan lähelle tätä: käsitöiden tekemisestä tulee jotain, joka ”tulee tehdä” ja jonka osaamattomuus leimaa huonoksi. Nuorisotutkija Tarja Juvonen (2014) kuvaa ilmiötä kulttuurisesti määrittäneeksi täytymiseksi.

Tämä ei kuitenkaan ole koko kuva käsityötaidon suhteesta toimijuuteen. Havainnointini osoitti, että naisista monet olivat taitavia käsitöiden tekijöitä. Käsitöiden tekeminen oli usein ”onnistumisen iloa antava asia ja ehkäpä se on, ehkäpä mä sanoisin, että se on mun lahja, että mä oon taitava [tekemään] käsitöitä.” (Leena). Juuri käsityötaito mahdollistaakin ne pystyvyyden kokemukset ja toimijuuden, jota naiset käsitöiden tekemisen kautta ilmentävät. Usein tuo taito oli myös aiemmilta sukupolvilta opittua ja perittyä (myös Kokko 2007; Mylly 2020a; Pöllänen & Voutilainen 2018). Käsityötaitoon liittyvät kulttuuriset mallit ja aiempien sukupolvien perinne eivät siis ainoastaan omaa toimijuutta rajoittavia piirteitä, vaan ne pitkälti myös luovat sen pohjan, jossa käsitöiden tekemisen kautta toteutettu toimijuus on ylipäätään mahdollista (vrt. Emirbayer &

Mische 1998, 975; Jyrkämä 2008, 195).

Kysymys taidosta liittyy olennaisesti myös muuhun käsitöiden tekemiseen liittyvään toimijuuteen. Selkeimmin se tulee esiin puheenvuoroissa, joissa käsitöiden tekeminen nähdään yleisenä, kaikille kuuluvana taitona: ”Jotkut asiat kuuluu semmisiin kansalaistaitoihin – – Mun mielestä toi käsitöiden tekeminen on kans vähän semmonen asia, et tuntuis kauheen kurjalta, jos ois ihan käsi, että ei ollenkaan tietäs, miten nappi ommellaan tai sukka parsitaan tai jotain semmosta.” (Kristiina).

Susanna: On se [käsitöiden tekemisen] semmonen niinku perustaito, mikä pitäs osata – – Että pitää olla omavaraistalous tällaisten taitojen suhteen.

Haastattelija: Niin just. Et ne kuuluu myös nykyajan ihmisille osata?

Susanna: Niin, niin. Ei se mun mielest nyt mitenkään kategorisoi ihmistä avuttomaks, jos ei osaa, mut onhan se sit hankalaa, jos ei.

Naisten puhe käsitöiden tekemisestä perustaitona tai kansalaistaitona viittaa nimenomaan kykyyn korjata vaatteita ja näin kantaa vastuu oman ekologisen jalanjäljen suuruudesta. Kuten olen aiemmin analysoinut, tällä on yhtymäkohtia kansalaistoimijuuteen. Käsitöiden tekemiseen liittyvän osaamisen vaatimusta ei kuitenkaan rajata vain nai-

siin: ”kyl mä enemmän ja enemmän ajatelen nykyään silleen, et myös pojat [tulis opettaa käsityötaitoja].” (Kristiina.)

Ekologisen vaikuttamisen ohella naiset haastavatkin koko sitä sukupuolijärjestystä, jota käsitöiden tekemisen naistapaisuus on mukana pitämässä yllä. Tämä tulee lähelle Keskitalo-Foleyn (2008, 88) kulttuurista tulkitsevaa ja uudelleen luovaa diskursiivista toimijuutta. Tähän suuntaan myös suomalainen kouluopetus on 2010-luvulla kehittynyt (Opetushallitus 2015; Marjanen 2014).

Käsitöiden tekeminen naisten toimijuutena ja toimijuutta rajoittavana tekijänä

Käsitöiden tekemisen mahdollistama toimijuus suuntautuu arkeen, kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Arjessa käsitöiden tekemisen kautta toteutunut toimijuus näkyy sekä oman ajan ja tilan ottamisena että hyötyyn ja hyödyllisyyteen liittyvänä toimintana. Toimijuus näyttäytyy näissä kuitenkin erilaisena: siinä missä eläkeikäisten naisten hyötyyn liittyvä puhe ja toiminta linkittyy huolenpitotehtäviin ja arjen sukupuolittuneisiin käytänteisiin, oman ajan ja tilan ottamisen kautta erityisesti työikäiset naiset haastavat näitä samoja käytänteitä (vrt. Honkasalo 2006; Keskitalo-Foley 2008).

Yhteiskuntaan käsitöitä tekevät naiset taas vaikuttavat ympäristötietoisuudesta nousevan korjausompeleen, hyvän tekemisen sekä sosiaalisen kanssakäymisen ja siihen liittyvän aktiivismin kautta. Sukupuolijärjestyksen haastamiseen ja toiminnan päämäärätietoisuuteen ne suhteutuvat kuitenkin eri tavoin: korjausompele on hyvin päämääräsuuntautunutta toimintaa, mutta sen suhde sukupuolijärjestyksen muuttamiseen ei ole yhtä yksiselitteinen; muille hyvänteekemisessä sekä toiminnan päämäärä että sen sukupuolijärjestystä haastava luonne ovat olemassa mutta tilanteesta riippuen selkeästi näkyvillä tai enemmän piilossa; sosiaalinen kanssakäyminen sen sijaan pitää sisällään hyvin tavoitteellista sukupuolijärjestyksen muuttamiseen tähtäävää toimintaa. Näin tarkastellen yhteiskuntaan suuntautuva toiminta on päämäärätietoista, sukupuolijärjestystä haastavaa kansalaistoimijuutta, mutta siinä on myös piirteitä vähemmän päämäärähakuisesta diskursiivisesta toimijuudesta sekä arjen minimaalisesta toimijuudesta, jonka ensisijaisena tavoitteena ei ole sukupuolijärjestyksen muuttaminen (Honkasalo 2006; Keskitalo-Foley 2008, 88).

Lisäksi käsitöiden tekemisessä vaikuttavat monet kulttuuriset normit ja mallit, joihin nykypäivän käsitöitä teke-

vät naiset ottavat kantaa ja neuvottelevat omassa käsitöiden tekemisessään. Tässä tutkimuksessa käsitöiden tekemiseen liittyvät kulttuuriset mallit ja perinne tulevat esiin kolmessa hieman erilaisessa merkityksessä. Nämä ovat äitiyteen ja hoivaan liittyvät kysymykset, hyödyllisyyden ja tarpeellisuuden teemat sekä käsityötaitoon liittyvä pohdinta.

Kulttuuristen mallien ja perinteen suhde toimijuuteen on tulosten valossa moniulotteinen ja rikas pitäen sisälleen niin toimijuutta vahvistavia kuin sitä heikentäviä elementtejä. Ensinnäkin käsitöiden tekeminen vaatii taitoa ja vasta jonkunlaisen taidon omaamisen myötä käsitöiden tekemisen tuottama toimijuus ja kokemus siitä ovat ylipäätään mahdollisia. Taito on usein peritty aiemmilta sukupolvilta. Onkin eittämätöntä, että perinne tukee käsitöiden tekemisen kautta toteutuvaa toimijuutta ja on jopa sen elinehto (vrt. Emirbayer & Mische 1998, 975; Jyrkämä 2008, 195). Toisaalta perinne ja ympäröivän yhteiskunnan mallit myös rajaavat naisten toimijuutta ja toimijuuden tuntoa (vrt. Giddens 1984, 181–182). Erityisesti näin on silloin, kun käsitöiden tekemisen taito mielletään (hyvään) naiseuteen liittyväksi normiksi.

Yhteiskuntaan suuntautuvan toiminnan osalta voidaan puolestaan kysyä, missä määrin se on sidoksissa naisiin

kiinnittyneeseen yhteiskunnalliseen äitiyteen ja hoivaan. Näiden lisäksi naiset myös haastavat perinteisiä malleja ja uudelleen tulkitsevat niitä. Näin tapahtuu suhteessa taitoon, käsitöiden tekemisen sukupuolittuneisuuteen sekä käsitöiden tekemisen kautta ylläpidettyihin ahkeruuden ja hoivan malleihin. Käsitöiden tekemiseen liittyvä toimijuus ja kulttuuriset mallit ja perinne ovatkin vuorovaikutteisessa suhteessa, jossa molemmat vaikuttavat toisiinsa (vrt. Giddens 1984, 5–13; McNay 2003, 143).

Kuten tulokseni osoittavat, myöskään käsitöiden tekemisen suhde sukupuolijärjestykseen ja sen muuttamiseen ei ole yksioikoinen. Voi kysyä, kuinka paljon tähän vaikuttaa käsitöiden tekemisen naistapainen luonne. Käsitöiden tekeminen ei kuitenkaan jää sukupuolijärjestelmän vangiksi, vaan se tarjoaa erilaisia välineitä sukupuolittuneiden rakenteiden haastamiseen (vrt. Keskitalo-Foley 2008). Se toteutuu esimerkiksi silloin, kun naiset omaa aikaa ja tilaa ottamalla muokkaavat arjen käytäntöjä, kun käsityöryhmät tarjoavat tilan sukupuolittuneiden rakenteiden tiedostamiseen ja työstämiseen tai kun kyseenalaistetaan käsitöiden tekemisen naistapaisuutta (ks. myös Kelly 2014).

Voi myös pohtia, missä määrin hoi- van sisältöjen ja merkitysten uudelleen määrittely, joka liittyy esimerkiksi kor-

jousompeluun, haastaa myös sukupuoli-järjestystä. Toisaalta voi kysyä, kuinka vaikuttavia nämä teot lopulta ovat ja mikä on niiden tosiasiallinen vaikutus sukupuolten epätasa-arvoon. Tässä suhteessa jopa naistapaisuutta enemmän käsitöiden tekemistä määrittää sen ar- kisuus ja sijoittuminen naisten yksityiselämään. Kuitenkin juuri arjen tapaisuudessa on muutoksen mahdollisuus (Jokinen 2005, 67). Täten myös käsitöiden tekeminen voi tarjota – ja tarjoaa – väylän sukupuolijärjestyksen rikkomiseen.

Tutkimuksen kontekstina on arki ja naisten arkinen elämä, jota naiset käsitöitä tekemällä kommentoivat. Käsitöiden tekemisen ja arjen suhde on kuitenkin moniulotteinen. Käsitöiden tekeminen mielletään usein arkeen kuuluvaksi toimeksi: se on naisten työ, joka sijoittuu kotiin ja yksityisen alueelle (Turney 2009, 12). Samalla siinä on yhä enenevässä määrin ulottuvuuksia, jotka eivät asetu arjen toisteisuuden (Felski 2000, 81; Jokinen 2005) sisään. Tämä jako näkyi myös tässä tutkimuksessa: käsitöiden tekeminen näyttyy yhtä aikaa arkeen sitovana hyödyllisyytenä ja tarpeellisuutena sekä arjesta vapauttavana om- ana aikana ja tilana. Myös käsitöiden tekemiseen liittyvät nautinnollisuuden ja mielihyvän elementit tuovat etäisyyttä arjen tapaistumiseen. Käsitöiden tekeminen pitääkin sisällään sekä arjen sie-

tämistä että sen rajojen venyttämistä ja arjen naistapaisuuden haastamista.

Artikkeli osoittaa, että käsitöiden tekemiseen liittyvä toimijuus on arjen rakentamista, mutta myös ympäröivistä kulttuurisista malleista neuvottelemista ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja jopa sen muuttamiseen tähtäviä tekoja. Itse valittuna vapaa-ajan harrastuksena käsitöiden tekeminen itsessään on ja ilmentää yksilön toimijuutta. Neulepuikkoihin tai parsinneulaan tarttuminen on aktiivinen toimi, jolla venytetään arjen rajoja. Kaikessa tässä naiset toimivat omien tarpeiden tyydyttämisen, yhteiskunnallisen toiminnan ja kulttuuristen mallien täyttämisen muodostamalla kentällä. Käsitöiden tekemisen toimijuus on niin arkista, yhteiskunnallista, modernia kuin perinteistä – usein toisiinsa läheisesti linkittyneinä.

LÄHTEET

Apo, Satu (1999) Myyttinen nainen. Luonnon ja kulttuurin yhdistäjä. Teoksessa Satu Apo (toim.) *Suomalainen nainen*. Helsinki: Otava, 9–23.

Barker, Chris (2012) *Cultural Studies: Theory and Practice*. 4th edition. London: Sage.

Bittman, Michael & Wajcman, Judy (2000) The rush hour: The character of leisure time and gender equity. *Social Forces* 79:1, 165–189. <https://doi.org/10.2307/2675568>

DeVault, Marjorie L. (1994) *Feeding the Family. The Social Organization of Caring as Gendered Work. Women in Culture and Society*. Chicago: The University of Chicago Press.

Dwyer, Sonya & Buckle, Jennifer L. (2009) The space between: On being an insider-outsider in qualitative research. *International Journal of*

Qualitative Methods 8:1, 54–63. <https://doi.org/10.1177/160940690900800105>

Elo, Satu & Kyngäs, Helvi (2008) The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing* 62:1, 107–115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>

Emirbayer, Mustafa & Mische, Ann (1998) What is agency? *The American Journal of Sociology* 103:4, 962–1023. <https://doi.org/10.1086/231294>

Farinosi, Manuela & Fortunati, Leopoldina (2018) Knitting feminist politics: Exploring a yarn-bombing performance in a postdisaster city. *Journal of Communication Inquiry* 42:2, 138–165. <https://doi.org/10.1177/0196859917753419>

Felski, Rita (2000) *Doing Time. Feminist Theory and Postmodern Culture*. New York: New York University Press.

Fields, Corey D. (2014) Not your grandma's knitting. The role of identity processes in the transformation of cultural practices. *Social Psychology Quarterly* 77:2, 150–165. <https://doi.org/10.1177/0190272514523624>

Fuchs, Stephan (2001) Beyond agency. *Sociological Theory* 19:1, 24–40. <https://doi.org/10.1111/0735-2751.00126>

Garber, Elizabeth (2013) Craft as activism. *Journal of Social Theory in Art Education* 33, 53–66. <https://scholarscompass.vcu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1394&context=jstae> (Tarkistettu huhtikuussa 2021)

Garber, Elizabeth (2002) Craft education in Finland. Definitions, rationales and the future. *International Journal of Art & Design Education* 21:2, 132–145. <https://doi.org/10.1111/1468-5949.00308>

Giddens, Anthony (1984) *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.

Gordon, Tuula (2005) Toimijuuden käsitteen dilemmoja. Teoksessa Anneli Meurman-Solin & Ilkka Pyysiäinen (toim.) *Ihmistieteet tänään*. Helsinki: Gaudemus, 114–130.

Greer, Betsy (2014) *Craftivism. The Art of Craft and Activism*. Vancouver: Arsenal Pulp Press.

Guillaume, Joseph H. A. & Sojamo, Suvi ym. (2020) Giving legs to handprint thinking: Foundations for evaluating the good we do. *Earth's Future* 8, e2019EF001422. <https://doi.org/10.1029/2019EF001422>.

Heikkinen, Kaija (1997) *Käsityöt naisten arjessa. Kulttuuriantropologinen tutkimus pohjoiskarjalaisten naisten käsityön tekemisestä*. Helsinki: Akatiimi.

Heiskala, Risto (2000) *Toiminta, tapa ja rakenne: Kohti konstruktionistista synteesiä yhteiskunta-teoriassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Honkasalo, Marja-Liisa (2013) Katveessa. Pieni toimijuus kriittisenä avauksena toiminnan teorian. *Tiede ja edistys* 38:1, 42–61. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1619674>

Honkasalo, Marja-Liisa (2006) "Aika aikaa kutakin". Naisnäkökulmia toistoon ja toimijuuteen. Teoksessa Tarja Kupiainen & Sinikka Vakimo (toim.) *Välimatkoilla. Kirjoituksia etnisyydestä, kulttuurista ja sukupuolesta*. Helsinki: Suomen kansantietouden tutkijain seura, 103–121.

Johnson, Joyce Starr & Wilson, Laurel E. (2005) "It Says You Really Care": Motivational factors of contemporary female handcrafters. *Clothing and Textiles Research Journal* 23:2, 115–130. <https://doi.org/10.1177/0887302X0502300205>

Jokinen, Eeva (2016) Precarious everyday agency. *European Journal of Cultural Studies* 19:1, 85–99. <https://doi.org/10.1177/1367549415585548>

Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Eeva (2004) *Sukupuoli tapana. Tutkiva sosiaalityö*. 5–8. <http://www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi/Tutkiva%20sosiaalityo/Tutkiva%20sosiaalityo%202004.pdf> (Tarkistettu maaliskuussa 2021.)

Julkunen, Raija (2010) *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino.

Juvonen, Tarja (2014) Kulttuurisesti määrittynyt täytyminen osana nuorten aikuisten toimijuutta. Nuorisotutkimus 32:3, 3–16. <https://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2014/3/kulttuur.pdf> (Tarkistettu huhtikuussa 2021)

Jyrkämä, Jyrki (2008) Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä. Hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi. *Gerontologia* 22:4, 190–203. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1405542>

Kelly, Maura (2014) Knitting as a feminist project? *Women's Studies International Forum* 44, 133–144. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2013.10.011>

Keskitalo-Foley, Seija (2008) Aktivismia ja arjen feminismiä – näkökulmia lappilaisen maaseudun naisten toimijuuteen. Teoksessa Hanna-Mari Ikonen (toim.) *Syrjäsilmillä. Sukupuolen jäsenyyksiä maaseudulla*. Helsinki: Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä, 77–92.

Kim, Kwang-ki (2003) *Order and Agency in Modernity: Talcott Parsons, Erving Goffman, and*

- Harold Garfinkel. Albany: State University of New York Press.
- King, Faye Lynn (2001) Social dynamics of quilting. *World Leisure Journal* 43:2, 26–29. <https://doi.org/10.1080/04419057.2001.9674227>
- Kokko, Sirpa (2009) Learning practices of femininity through gendered craft education in Finland. *Gender and Education* 21:6, 721–734. <https://doi.org/10.1080/09540250903117090>
- Kokko, Sirpa (2007) *Käsityöt tyttöjen kasvatuksessa naisiksi*. Joensuu: Joensuu yliopisto. https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_952-458-896-X/
- Kouhia, Anna (2015a) Crafting the collective sense: A descriptive case study on recreational textile craft-making in Finnish adult education. *International Journal of Education through Art* 11:1, 7–20. https://doi.org/10.1386/eta.11.1.7_1
- Kouhia, Anna (2015b) The making-of: An autoethnographic cinema on the meanings of contemporary craft practicing for a young hobbyist. *Textile: The Journal of Cloth and Culture* 13:3, 266–283. <https://doi.org/10.1080/14759756.2015.1084788>
- Kouhia, Anna (2012) Categorizing the meanings of craft: A multi-perspectival framework for eight interrelated meaning categories. *Techné Series - Research in Sloyd Education and Craft Science A* 19:1, 25–40. <https://journals.oslomet.no/index.php/techna/article/view/395/410> (Tarkistettu huhtikuussa 2021.)
- Lempiäinen, Kirsti (2002) Kansallisuuden tekeminen ja toisto. Teoksessa Tuula Gordon, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.) *Suomineiton hei!: Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 19–36.
- Macfarlane, Selma & Maudment, Jane (2009) Craft groups: Sites of friendship, empowerment, belonging and learning for older women. *Groupwork* 19:1, 10–25. <https://doi.org/10.1921/095182409X471802>
- Maidment, Jane & Macfarlane, Selma (2011) Crafting communities: Promoting inclusion, empowerment, and learning between older women. *Australian Social Work* 64:3, 283–298. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2010.520087>
- Marjanen, Päivi (2014) Koulukäsityö naiseksi kasvattamassa. *Kasvatus & Aika* 8:1, 55–69. <https://elektra.helsinki.fi/oa/1797-2299/8/1/koulukas.pdf> (Tarkistettu huhtikuussa 2021)
- Martindale, Addie & McKinney, Ellen (2018) Self-sewn identity: How female home sewers use garment sewing to control self-presentation. *Journal of Consumer Culture* 2018, 1–15. <https://doi.org/10.1177/1469540518764238>
- Mayne, Alison (2016) Feeling lonely, feeling connected: Amateur knit and crochet makers online. *Craft Research* 7:1, 11–29. <https://shura.shu.ac.uk/12272/1/Mayne%20Feeling%20lonely%2C%20Feeling%20Connected.pdf> (Tarkistettu huhtikuussa 2021)
- McNay, Lois (2003) Agency, anticipation and indeterminacy in feminist theory. *Feminist Theory* 4:2, 139–148. <https://doi.org/10.1177/14647001030042003>
- Minahan, Stella & Wolfram Cox, Julie (2007) Stitch'nBitch: Cyberfeminism, a third place and the new materiality. *Journal of Material Culture* 12:1, 5–21. <https://doi.org/10.1177/1359183507074559>
- Myllys, Riikka (2020a) Nowhere and everywhere. Everyday religion in the intergenerational transmission of craft-making. *Temenos - Nordic Journal of Comparative Religion* 56:1, 53–74. <https://doi.org/10.33356/temenos.71104>
- Myllys, Riikka (2020b) Spiritual yarning: Craft-making as getting along in everyday life. *Journal of Religion in Europe* 13, 121–143. <https://doi.org/10.1163/18748929-13010007>
- Opetushallitus (2015) *Perusopetuksen opetus-suunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Opetushallitus.
- Pöllänen, Sinikka (2015a) Crafts as leisure-based coping: Craft makers' descriptions of their stress-reducing activity. *Occupational Therapy in Mental Health* 31:2, 83–100. <http://doi.org/10.1080/0164212X.2015.1024377>
- Pöllänen, Sinikka (2015b) Elements of crafts that enhance well-being. *Journal of Leisure Research* 47:1, 58–78. <https://doi.org/10.1080/00222216.2015.11950351>
- Pöllänen, Sinikka (2013) The meaning of craft: Craft makers' descriptions of craft as an occupation. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy* 20:3, 217–227. <https://doi.org/10.3109/11038128.2012.725182>
- Pöllänen, Sinikka & Voutilainen, Laura (2018) Crafting well-being: Meanings and intentions of stay-at-home mothers' craft-based leisure activity. *Leisure Sciences* 40:6, 617–633. <https://doi.org/10.1080/01490400.2017.1325801>
- Pöllänen, Sinikka & Weissmann-Hanski Marja (2020) Hand-made well-being: Textile crafts as a source of eudaimonic well-being. *Journal of Leisure Research* 51:3, 348–365. <https://doi.org/10.1080/00222216.2019.1688738>
- Raisborough, Jayne (2006) Getting onboard: Women, access and serious leisure. *The Sociological Review* 54:2, 242–262. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2006.00612.x>
- Raisborough, Jayne & Bhatti, Mark (2007) Women's leisure and auto/biography: Empowerment and resistance in the garden. *Journal of Leisure Research* 39:3, 459–476. <https://doi.org/10.1080/00222216.2007.11950117>
- Rantanen, Kirsti (2000) *Langan varassa. Kirsti Rantasen merkkejä ja merkintöjä*. Helsinki: Taide-teollinen korkeakoulu.
- Rauhala, Anna (2019) *Neuloman Taito*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/307664>
- Riley, Jill (2008) Weaving an enhanced sense of self and a collective sense of self through creative textile-making. *Journal of Occupational Science* 15:2, 63–73. <https://doi.org/10.1080/14427591.2008.9686611>
- Riley, Jill, Corkhill, Betsan & Morris, Clare (2013) The benefits of knitting for personal and social wellbeing in adulthood: Findings from an international survey. *British Journal of Occupational Therapy* 76:2, 50–57. <https://doi.org/10.4276/030802213X13603244419077>
- Shaw, Susan M. (2001) Conceptualizing resistance: Women's leisure as political practice. *Journal of Leisure Research* 33:2, 186–201. <https://doi.org/10.1080/00222216.2001.11949937>
- Shaw, Susan M. (1994) Gender, leisure, and constraint: Towards a framework for the analysis of women's leisure. *Journal of Leisure Research* 26:1, 8–22. <https://doi.org/10.1080/00222216.1994.11969941>
- Sihto, Tiina, Lahti, Annukka, Elmgren, Heidi & Jurva, Raisa (2018) Naisvalitus ja parisuhteen epätasa-arvot. Teoksessa Petteri Eerola & Henna Pirskanen (toim.) *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus, 179–198.
- Simpanen, Marjo-Riitta (2003) Käsityön opetus suomalaiskouluissa 1800-luvulta nykypäiviin. Teoksessa Marjo-Riitta Simpanen (toim.) *Lyhyt oppimäärä koulukäsityöhön*. Jyväskylä: Suomen käsityön museo, 7–29.
- Stalp, Marybeth C. (2015) Girls just want to have fun (too): Complicating the study of femininity and women's leisure. *Sociology Compass* 9:4, 261–271. <https://doi.org/10.1111/soc4.12260>
- Stannard, Casey R. & Sanders, Eulanda A. (2015) Motivations for participation in knitting among young women. *Clothing and Textiles*

Research Journal 33:2, 99–114. <https://doi.org/10.1177/0887302X14564619>

Taitoliitto (2020) *Vuoden 2021 käsityötekniikka on parsiminen ja paikkaus*. 14.11.2020. https://www.taito.fi/kasityoohjeet-ja-jutut/artikkelit/vuoden_kasityotekniikka_2021_parsiminen_ja_paikkaus/ (Tarkistettu maaliskuussa 2021.)

Talve, Ilmar (2012) *Suomen kansankulttuuri*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Tavory, Iddo & Timmermans, Stefan (2014) *Abductive Analysis. Theorizing Qualitative Research*. Chicago: The University of Chicago Press.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Turney, Joanne (2009) *The Culture of Knitting*. New York: Berg.

Voittosaari, Anna-Liisa (1994) *Neulomayhtiöstä ompeluseuroihin. Ompeluseurat diakonian ja kristillisten järjestöjen työmuotona Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos.

Vyas, Dhaval (2019) Altruism and well-being as care work in a craft-based maker culture. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction* 3, 1–12. <https://doi.org/10.1145/3361120>

Väänänen, Niina (2020) *Sustainable Craft. Dismantled and Reassembled*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/22540/urn_isbn_978-952-61-3319-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

TM, HY **Riikka Myllys** on uskonto-sosiologi, joka viimeistelee käsitöiden tekemistä naisten arjen uskontona käsittelevää väitöstutkimustaan Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa. Mylluksen tutkimuksellista ydinosaamista ovat naiset, arjen toimijuus sekä hengellisyyden ja henkisyiden muuttuvat muodot.